

OTDK dolgozat

Barczikay Tamás
BA

2013

A drogliberalizáció közgazdaságtana

Economics Of Drug Liberalization

Kézirat lezárása: 2012. április 15.

Dolgozatomban a tiltott áruk piacának liberalizálását szeretném elemezni. Hipotézisem, hogy a tiltott áruk fogyasztásának dinamikája nem függ az áru hatásától, kémiai összetételétől, hanem főképp a tiltás immanens tartalmától.

A téma kifejtése során egyéb a fogyasztás szokatlan mivoltából adódó tényezőket is bemutatok, amelyek csupán közgazdasági elemzésben nem merülnének fel. Dolgozatomban egyszerre fogok társadalomtudományi és közgazdaságtudományi elemzést folytatni a liberalizáció hatásáról és társadalmi következményeiről.

„A közgazdaságtanban, hasonlóan a többi társadalomtudományhoz, egy grammnyi pragmatizmus felér egy mázsányi ideológiával.”

Hal R. Varian

TDK dolgozatom témájául a drogliberalizáció közgazdasági elemzését választottam. 2008 óta foglalkozom drogpolitikával és a kábítószer-fogyasztás szociológiai vizsgálatával. A témában a Károli Gáspár Református Egyetemen már született egy szakdolgozatom *Drogok a társadalomban* címmel. Annak a dolgozatnak a témája a könnyű és nehézdrogok körüli babonák és féligazságok eredete volt a fiatal és idősebb korosztályok körében. Sokakkal ellentétben én nem arra voltam kíváncsi, hogy a társadalom mekkora hányada fogyaszt drogokat, hanem arra valójában tisztában vannak-e a fiatalok és az idősebbek a különböző drogok fogyasztásával járó kockázatokkal vagy esetleg csak a pletykákra és városi legendákra hagyatkoznak-e.

Egy közel kétszáz fős 17 – 18 éves középiskolásokkal végzett kvalitatív és kvantitatív kutatás - az akkori témám szempontjából - mellékeredményeként arra a következtetésre jutottam, hogy bár a fiatalok közül senki sem vallotta magát rendszeres droghasználónak, szinte mind tudni vélték, hogy a kortársaik több mint fele hétvégenként rendszeresen kábítószereket használ rekreációs célból. A megmosolyogtató eredménynek üzenete van:

Egyrészt a tiltás miatt a fiatalok még egy egyetemista felmérésében sem mernek igazat mondani fogyasztási szokásaikról. Másrészt hiába a tiltás, kábítószer-fogyasztás létezik. A kereslet fennáll. Ahol pedig kereslet van ott előbb – utóbb kínálat is lesz. Ez a piac „fizikája” és legalább olyan örökérvényű, mint a gravitáció törvénye. A tiltásnak azonban következményei vannak. Gazdasági, jogi és társadalompolitikai.

Jelen TDK dolgozatom itt kapcsolódik korábbi munkámhoz. A téma most azonban számomra is új. A közgazdaságtan teljesen más oldalról közelíti meg a problémát. A számok, logika és pragmatizmus oldaláról. A cél az objektivitás, hogy felmérjük a társadalom számára meghozható döntések következményeit és a lehető legoptimálisabbat válasszuk. Itt persze nagyon sok változót figyelembe kell vennünk és ami a legnehezebb az egészben, tudnunk kell, hogy emberi életek felett is döntünk. Az elemzési keretünkbe pedig ilyenkor lép be az ideológia és a moralizálás, ami torzítja a tudományos megismerést.

Korábban évekig igyekeztem középútas álláspontot képviselni drogpolitikával kapcsolatban, azonban ez több okból sem lehetséges. Nyilván az ember saját lelki beállítódásai is befolyásolják az objektív döntést. Illetve más szakemberek érvei, kritikái is befolyásolják azt, hogy az ember melyik oldalra áll végül. Fontos megjegyezni, hogy mind a bal, mind a jobboldal szeretné bizonyítani igazát és ezáltal hajlamos mindent gondolkodás nélkül elfogadni, ami az igazát alátámasztja és elutasítani mindent, ami cáfolja.

Egyéni preferenciáim előtérbe helyezik a logikus gondolkodást és a pragmatizmust, de semmi esetre sem mondanám, hogy nincs szükség egy társadalmi probléma elemzésénél erkölcsfilozófiára. Azonban, ezeket az elemzési módszereket súlyoznunk kell a felhasználhatóság arányában! Ez pedig mint minden szubjektív. Én a jobboldali drogpolitikusok szerint érzéketlen vagyok. Túl nagy súlyt helyezek a logikára és alig valamit az elvekre. Ez nem igaz! A félreértés abból a meggyőződésemből fakad, hogy szerintem csak kiegyensúlyozott mérlegeléssel lehetek annak a társadalomnak a javára amiben élek. Ehhez az elvemhez pedig következetes maradok, azért mert emberéletekről döntünk. Szabad és egyenlő emberek életéről, akik morális szempontból egyenlők függetlenül attól, hogy használnak, vagy nem használnak kábítószereseket.

A logika viszont megkívánja tőlem, hogy a másik oldalról is vizsgálódjak! Mi van azokkal az emberekkel, akiket droghasználók megkárosítanak – például kirabolnak -, hogy szenvedélyüket kiéljék? Az áldozatok talán nem ugyanolyan szabad és egyenlő emberek? Tegyük félre, azt az ellenérvet, hogy ez egy rendkívül ritka és elszigetelt eset. Gondoljuk azt, hogy ez egy mindennapos helyzet és bárkor előfordulhat a szerzővel és az olvasóval egyaránt.

Az első dolog amire gondolnék, hogy vajon minden kábítószer-használó erőszakos-e? Vagy vannak olyanok akik igen és olyanok akik nem? Ha a függőség okozza ezt, akkor azok, akik olyan kábítószereket használnak amik nem okoznak erős függést vajon veszélyt jelentenek rám? Ha nem akkor őket miért kriminalizáljuk? Ők ártatlanok, de nem szabadok és nem is egyenlők.

Azok pedig akik a függés miatt jelentenek rám nézve veszélyt honnan kapják a szert? A kábítószerpiacról? Ha igen, akkor ki a hibás? Ki tesz ki engem indokolatlanul veszélynek? A szervezett bűnözés ami kiszolgálja a kínálatot? Vagy az állam aki nem látja el a függőket anyaggal azért, hogy ne kelljen engem kirabolniuk? Végezetül felvetődne bennem a kérdés, hogy mi lenne ha nem tiltanánk?

A könnyűdrogokat használók szabad és egyenlő polgártársaink lennének és a komoly függőket -, akiből az alkoholistákhoz képest sokkal kevesebb van – az állam látná el anyaggal. Csökkenne a bűnözés és az erőszak, amit az sem oldott meg, hogy tiltólistára helyeztek bizonyos kémiai anyagokat.

Ez természetesen csak egy gondolat kísérlet, de láthatjuk, hogy itt sokkal bonyolultabb kérdésről van szó, mint azt erkölccsel megmagyarázhatnánk.

Így az előszó végén térjünk vissza fő témánkhoz a kábítószer legalizálásának közgazdasági problémájához. A prohibíció egy kormányzati beavatkozás, ami bizonyos kémiai anyagok betiltását jelenti. Hatása azonban nem ilyen egyértelmű! Meg kell vizsgálnunk, hogy mit eredményez. Eddigi tapasztalataim alapján a tiltó drogpolitika egy klasszikus kormányzati kudarc, aminek tovaggyűrűző társadalmi hatásai nagyságrendekkel több kárt okoznak, mint annak tárgya a kábítószer. Ahhoz azonban, hogy ezt belássuk először meg kell ismerkednünk a drogok piacának szabályozásával és alapvető szociológiai jellemzőivel. A téma feltételezi, hogy a kábítószeres közgazdaságilag máshogy viselkednek, mint a hétköznapi termékek. Kiinduló hipotézisem szerint ez csupán annak tudható be, hogy a tiltás miatt a kábítószereseknek nem kerülhetnek szabadpiaci versenybe.

A részletes elemzés a következőkben két fejezetre tagolódik. Az elsőben a piac működésének és szabályozásának társadalomtudományi hátterét vizsgálom, majd áttérek a probléma szigorúan közgazdasági értelemben vett normatív és pozitív elemzésére.

A drogliberalizáció társadalomtudományi elemzése

„Saffron, yeah

I'm just mad about her

I'm just mad about Saffron

She's just mad about me”

Donovan: Mellow yellow

Dolgozatom e részében a drogliberalizáció piaci jelenséggént való értelmezéséhez szükséges történeti és társadalomtudományi ismereteket mutatom be. Erre azért van szükség, mivel a tiltott áruk kereskedelme nem csak közgazdasági, hanem társadalompolitikai kérdés is egyben. Sorra veszem a drogszabályozás történetét, a drogpolitika korszakait, valamint legalizáció utáni szabályozás lehetséges formáit.

A drogszabályozás története Bayer (1999) [1] alapján:

A kábítószeresek használata – csakúgy, mint az önkábítás bármely formája – évezredek hagyományokkal rendelkezik az emberi történelemben. Freud és a pszichoanalitikusok azt mondták, hogy az ember: „Keresi a kéjt és kerüli a kínt.” Ennek értelmében genetikailag predesztinálva vagyunk az örömkeresésre. Azt hiszem ebben semmi probléma nincs. Az örömkeresés azonban számos formát ölthet, melyeknek egyike a droghasználat.

A kábítószer-élvezet első dokumentált esetei az ókori Indiában találhatók meg. Itt vallásos szertartások alkalmával a spirituális átlényegülés eszközeként használták a kor vallási vezetői. Kultúrantropológiai szempontból ez egy nagyon fontos momentum, ugyanis a droghasználat ebben az esetben csupán a szertartásokra korlátozódik! Azaz a társadalom kulturális korlátokat szabott a fogyasztás mértékének szinten tartása végett. Ugyanezt a jelenséget tapasztaljuk később az amerikai indiánkultúrák droghasználatában. Nem kizárt, hogy ezekben az időkben is voltak szerfüggők, de úgy látszik a tiltás törvénybe foglalása nem volt szükséges, mivel létezett kontrollált fogyasztás.

A bódító szerek tiltása a nyugati kultúrában társadalmilag meghatározó nyomásként elsőnek a 19. század második felében jelent meg. Amerikában ekkorra alakultak meg az első tisztasági mozgalmak, akik a protestáns etika mentén definiálták tevékenységüket. Ennek hatására 1851-ben, Maine államban betiltották az alkohol forgalmazását, majd 1855-re 12 másik állam is követte őket. (A teljes alkoholtilalom bevezetésére csak 1920-ban került sor és 1933-ig állt fenn.) A szesztilalom azonban nem lehetett sikeres, mert csupán az USA területére korlátozódott. A csempészet nyilvánvalóvá tette, hogy csak nemzetközi összefogással lehet fellépni az alkoholbehozatal ellen.

A fentiek azonban csak egy világszerte legális kábítószerre vonatkoztak. Mi a helyzet a nemzetközi szinten elterjedt illegális drogokkal? Szintén a 19. századra tehető az ópiumfüggőség elterjedése, amit először morfiummal, majd heroinnal végül kokainnal próbáltak gyógyítani. Sikertelenül. A fent említett szerek így kerültek fel idő közben a nemzetközi tiltólistára.

1909-ben Sanghajban tartottak első ízben gyűlést a közben Fülöp szigeteken kialakuló „ópiumjárványról”. A brit fennhatóság alá tartozó gyarmaton olyan szinten elharapózott az ópiumfüggés, hogy Bert püspök Teddy Roosevelttel segítségével a probléma megoldása érdekében összehívta az első nemzetközi konferenciát. A kulturális eltérések – pl.: az ópiumszívás kulturális megítélése - már itt is problémát okoztak.

1912-ben ratifikálták az Első Ópiumegyezmény, ahol rendelkeztek a morfiom, heroin és kokain illegálissá nyilvánításáról. Az ellenérdekelt gyógyszergyárak miatt a jogszabályok belsővé tétele csak az első világháború utánra tolódott.

1925-ben a Második Ópiumegyezmény és az 1931-es kiegészítése bírta csak tiltólistára tenni az ópiumszármazékokat és a kokaint. Mivel a törvény kémiai képletek alapján határozta meg a kábítószereket, a korabeli vállalatok a drogok kémiai összetételének megváltoztatásával kerültek meg a nemzetközi regulációt. (Azaz designer drogot forgalmaztak.)

Erre válaszul 1948-ban elkezdtek alkalmazni az úgynevezett hasonlósági elvet, mely alapján a hasonló kémiai összetételű anyagok automatikusan a törvény hatálya alá estek és így nem volt alkalom kipróbálásukra.

1971-ben a lista kibővült a nyugtatókkal, altatókkal, serkentőszerekkel és hallucinogénekkal. Ugyanebben az időben a Nixon kormányzat meghirdeti a „War on Drugs” politikát, mely során szigorítják a drogfogyasztás szabályait és katonai, pénzügyi segítséggel látnak el Közép – amerikai kormányokat ezzel beleavatkozva más országok belügyeibe. A

drogellenes háború alighanem Vietnámhoz mérhető melléfogás volt, de ez csak a későbbi évtizedekben vált nyilvánvalóvá.

A nemzetközi drogpolitika máig legfontosabb rendelkezései 1988-ban születtek, mikor a jelenlévő államok elhatározták, hogy közösen lépnek fel az illegális kábítószer előállítás és kereskedelme ellen. Ennek érdekében előtérbe kerültek a bűnüldözési módszerek. Fontos megjegyezni, hogy ezek a koncepciók már nem ajánlások, hanem kötelezettségek.

Központi gondolatok:

- **Nincs drogmentes társadalom.**
- **A drogok megítélése kultúrafüggő.**
- **Csak nemzetközi szinten lehet fellépni a kereskedelem ellen.**

A drogpolitika korszakai és a drogtilalom típusai:

Gerevich József (2003) [2] szerint a drogpolitika három nagy korszakra osztható. Az első az 1920-as évek politikája, mikor a fő cél a drogok okozta veszélyek minimalizálása volt. Ennek eszközéül a kínálatcsökkentést választották. Így kilencven év távlatából látszik, hogy teljesen sikertelenül. Vegyük például a már emlegetett amerikai szesztilalmat. A mögöttes koncepció – a moralizáláson túl – az volt, hogy az alkohol rontja a munkások teljesítményét, így megkárosítja a nemzetgazdaságot. Azonban hiába tiltották alkoholtartalmú italok előállítását, a keresletet ki kellett elégíteni, így születtek meg a mai formában ismert maffiák. A tiltás rengeteg pénzt hozott a szervezett bűnözésnek. Közben a rendőrség folyamatosan megsértette állampolgárainak szabadságjogait és töltötte fel a börtönöket ártatlanokkal.

Az amerikai példa gondolkodásra készítette a döntéshozókat. A harmincas években így előtérbe került egyfajta medikalizációs modell, melynek célja az addikció leküzdése volt. Ennek eszközéül a keresletcsökkentést választották. A drogokkal élő deviáns személyeket továbbra is megbélyegezték és rehabilitációra, vagy börtönbüntetésre ítélték.

Igazi változást csak az 1980-as évek hoztak, mikor a döntéshozók figyelme a drogkereskedelem felszámolására terelődött. Ehhez a már említett nemzetközi összefogásra lett volna szükség, de mivel az 1988-as egyezményt olyan Észak – afrikai országok is aláírták akik végül nem honosították azt meg gyakorlatként, ez a próbálkozás is sikertelen maradt. Fontos megjegyezni, hogy a nyolcvanas években terjedt el az a szemlélet -, ami a mai napig is tartja magát -, hogy a kábítószeres társadalomra veszélyesek.

Mára a drogtilalomnak két fajtája terjedt el. Az egyik a kriminalizált, a másik a dekriminalizált modell. A kriminalizált modell lényege, hogy normaszegőnek tekinti a drogfogyasztót és rendészeti, büntetőjogi eszközökkel lép fel ellene. Ilyen hozzáállás jellemzi az USA-t, és Kínát. A dekriminalizált modellben csak formális tiltás van. (Birtokolható, de nem termeszthető.) Nincsenek büntetőjogi következményei a fogyasztásnak. Fontos eleme a nemzeti drogpolitikáknak, hogy szétválasztják a könnyű és nehézdrogokat. Jó példa erre a modellre Hollandia, ahol kiskereskedelmi forgalomba is hozható áru a marihuána, de Belgium és Luxemburg is külön kategóriaként kezelik az utóbbi drogot drogtörvényeikben.

Központi gondolatok:

- **Drogfogyasztás mindig is volt és mindig is lesz**
- **A büntetőjog nem képes visszatartani a fogyasztókat**
- **Alternatívát kell találni és ez a dekriminalizáció**

A holland példa [3]:

Hollandiát ma a liberális állam mintájának tekintjük. Azonban még a hollandoknak is negyvenévnyi kemény munkájuk van abban, hogy társadalmuk képes volt szembenézni a „legalizáció rémével”.

A 1970-es években hippik szabadpiaci szellemben teremtették meg a marihuána kiskereskedelem alapjait. Az első úgynevezett coffeeshop 1972-ben nyílt meg egy amszterdami pékség helyén Mellow Yellow néven. Természetesen teljes illegalitásban. Annak, hogy a rendőrség nem tartott rendszeresen razziákat ezeken a helyeken több oka is volt.

Az első és legfontosabb, hogy ezekben az időkben hatalmas mennyiségű kínai herion lepte el a holland drogpiacokat. A kínai szervezett bűnözés, a triád gyorsan terjeszkedett és hirtelen megugrott az erőszakos bűncselekmények száma a kikötővárosok kínaiak lakta területein. A rendőrségnek velük kellett törődnie és nem a kulturált keretek közt marihuánát fogyasztó többségében értelmiségi családból származó fiatalokkal.

A származás azonban még nem garancia semmire. Annak érdekében, hogy a rend fennmaradjon megszülettek az első házirendek. A hagyományt Henk de Vries teremtette meg Bulldog nevű kávézójában. Ő a házirendben kijelentette, hogy az orgazdákra és az erőszakos

személyekre saját kezűleg hívja ki a rendőröket. Az együttműködésre való hajlam lassan meghozta gyümölcsét.

A történetek után hosszas társadalmi vita alakult ki arról, hogy kell-e legalizálni a marihuánát - hétköznapi nevén a füvet -, vagy elég csak dekriminalizálni. A társadalmi vitában rendőrök, orvosok, szociológusok és pszichológusok véleményeit és meglátásait gyúrták össze egy nagyjából egységes egészzé. A végkövetkeztetésük pedig az volt, hogy szét kell választani a lágy – és keménydrogok piacát. Az előbbi kiskereskedelmét szigorú feltételek mellett engedélyezték, míg az utóbbiakat továbbra is főbenjáró bűnként kezelték.

A társadalom hozzáállása felemás volt. Egyrészt a kávéházak történelmük részét képezték, másrészt egy több évtizedes drogokat elítélő paradigmát kellett elfelejteniük. A racionalitás azonban a lehető legjobb értelemben győzedelmeskedett. A törvényt időről – időre elővették és ha már nem szolgálta a kor és a társadalom érdekeit megváltoztatták. Fontos kihangsúlyozni, hogy ez nem egy utópikus világkép ahol a problémák megoldódnak. A korszakalkotó eredmény abban rejlik, hogy a holland társadalom képes a folytonos vitára és konszenzusra. Ezt hívják alkalmazkodásnak, ami a békés társadalmi együttélés szükséges és elégséges feltétele.

Az első jogi mérföldkő az 1976-os drogtörvény volt, amiben dekriminalizálták a cannabis származékokat (a marihuánát és a hasist), valamint megszabják az értékesítés és a birtoklás kereteit. Ekkoriban az értékesítés két fő kritériuma a vásárló betöltött 16. életéve és a személyenként eladható napi maximális 5 gramm volt. A törvény azonban implikálta megszegését is. Ugyanis ha csak 5 grammot birtokolhat valaki, akkor nem megoldható a szállítása a termelő és a kereskedő között.

A tartalom természetesen az idő előrehaladtával változott. A kilencvenes években – főleg francia és német nyomásra – szigorítottak a törvényen. A korhatárt megemelték 18 évre, rendszeres razziákat tartottak, hogy ellenőrizzék minden a törvény szerint zajlik-e, nem engedélyezték új kávéházak nyitását és megtiltottak bárminemű reklámot. Fontos mozzanat volt továbbá, hogy importkorlátozást vezettek be, minek köszönhetően a hazai kendertermesztés felvirágzott. Ekkor foglalták keretbe az úgynevezett AHOJG – kritériumrendszert, ami a következőket jelenti:

- A ☐ No advertisements / Reklám tilalma
- H ☐ No harddrugs / Keménydrogok tilalma
- O ☐ No overlast / Zavargások tilalma

- J ☐ No youth / Fiatalok jelenlétének tilalma
- G ☐ No big quantities / Nagy tételek tilalma (A határ ma 500g marihuána.)

Fontos kitérni a mai helyzetre. Először is szögezzük le: a fű Hollandiában a közhiedelemmel ellentétben nem legális! Csupán szemet hunynak felette. Ennek még a mai napig piactorzító hatásai vannak. A marihuána termesztése szintén nincs megoldva. Emiatt a hazai termékek után a termesztők nem adóznak és minőségbiztosítás sem felügyeli a termékek színvonalát és összetételét. Egyes számítások szerint,¹ ha a Holland kormány engedélyezné a termesztést, a hazai piacokon 260 millió € bevételre tenne szert és további 160 millió €-t spórolna a büntetés-végrehajtáson.

Végül nézzük meg, hogy milyen hatása volt a drogok „kvázilegalizációjának” a Holland társadalomra. Jelentősen csökkent az droggal kapcsolatba hozható bűnesetek száma és visszaszorult az illegális drogfogyasztók aránya. Valószínű, hogy sokan az illegális drogfogyasztásukat helyettesítették marihuánával, így kevesebbet vettek illegális termékekből és a ritkább alvilági érintkezés miatt kisebb esélyük volt bűncselekmények áldozatává válni.

Központi gondolatok:

- **A legalizáció összetett kérdés, van jó és rossz oldala is**
- **A legalizációs törvényeket mindig a kor elvárásaihoz kell igazítani**

Ártalomcsökkentés:

Az ártalomcsökkentés elméleti alapja az az alapgondolat, hogy nincs drogmentes társadalom, így a drogpolitika célja a drogok okozta károk minimalizálása. Ethan Nadelmann a New York-i székhelyű Drug Policy Alliance igazgatója szerint ez lehet az egyetlen reális cél. Nadelmann (2001) [5] szerint a kormány beavatkozásával nagyobb problémát okoz, mint amekkorát maga a drogfogyasztás.

Nézzünk két általa említett példát: az első a nyolcvanas évek végének amerikai drogpolitikáját hozza föl. A kormány kínálatcsökkentő politikája alapján a keménydrogok

¹ Forrás URL:http://www.ungassondrugs.org/index.php?option=com_content&task=view&id=293&Itemid=65
 Letöltés ideje: 2011-03-26

árainak növekednie kellett volna. Csakhogy ez nem következett be a heroin és a kokain esetében! A marihuána ára viszont megugrott és ez arra készítette a fogyasztókat, hogy más kábítószerre váltsanak. Alkalomadtán olyanra, aminek a fűnél is nagyobb egészségromboló hatása van.

Másik példájában Nadelmann a szeptember 11-i terrortámadást hozza fel. A terrorcselekményt követő afgán háború következményeként, kevesebb heroin került az amerikai piacra,² ami árnövekedéshez vezetett és a fogyasztók a heroint ezentúl nem szippantva, hanem vénásan fecskendővel vitték be a szervezetükbe. (Ennek oka, hogy a vénás eljárás intenzívebb élményt ad, és sokkal kevesebb heroint kell felhasználni alkalmanként.) Ennek hatására pedig növekedett a HIV és az AIDS fertőzöttek száma.

Ezek alapján az amerikai prohibíciós drogpolitika egy példaértékű kormányzati kudarc. A beavatkozások több problémát okoznak, mint hasznot. De mit lehet akkor tenni? Közgazdasági logikával élve, ha valamit nem tudunk megszüntetni, akkor minimalizáljuk. Ebben az esetben azonban nem kell deriválni és nullával egyenlővé tenni semmit. Elég, ha elgondolkozunk az ártalomcsökkentő módszerek alkalmazásán.

Gerevich József már idézett cikkében a következő eljárásokat sorolja az ártalomcsökkentő módszerek közé:

- Metadon szubsztitúciós kezelés: melynek lényege, hogy a heroinfüggőket szájon át bevehető metadon tablettákkal látják el, melyek a heroinhoz hasonló hatást váltanak ki, viszont a használók nem élik át a heroin eufórikus tüneteit és elég csak egyszer bevenniük naponta, nem jelentkezik az elvonási tünetek. A metadon kezelés célja a függők társadalomba történő visszaillesztése és nem a függőség megszüntetése. A program legnagyobb előnye, hogy a drogfüggők pénze nem kerül a szervezett bűnözés kezére és mivel nincs injektlás lecsökken az esélye, hogy betegségeket kapjanak el
- Belövőszobák: a belövőszobák olyan intézmények ahol a drogfüggők élni tudnak szenvedélyüknek anélkül, hogy a társadalom kárára lennének. Itt ingyen jutnak fecskendőkhöz és folyamatos orvosi ügyelet is van, hogy az esetleges túladagolásokat azonnal kezelni tudják. A belövőszobák legjobb hozadéka, hogy a használt fecskendőket a fogyasztók nem hajigálják el – tennék ezt azért, mert az egy rendőrségi eljárás folyamán bizonyíték lenne – hanem összegyűjtik és megsemmisítik. Ilyen belövőszobák ma már Norvégiában és Svédországban is találhatóak, pedig ott a rendelkezést meghozó kormányok konzervatívok voltak.

² Afganisztán a világ legnagyobb máktermesztő országa és ezáltal a legnagyobb heroinexportőr is.

- Tűcsere programok: melyek során a használt fecskendőket újra cserélik. Ezek hozadékát már az előző pontokban ismertettem.
- Partiszervíz és tableta bevizsgálás: a szociális munkások ilyenkor a hétvégi klubokban végeznek megkereső tevékenységet és ha kell a fiatalok által hozott tablettákat is bevizsgálják. (Ez utóbbi ritka, mivel szakértelem és eszközök is kellenek hozzá.)

Központi gondolatok:

- **A War on Drugs szemlélet nem működik**
- **Ha mindenképp létezik szerfogyasztás, akkor a károk csökkentésére kell koncentrálnunk**

Drogszabályozás legális piacokon:

Egy tiltott szer legalizálása után egyszerre kell gondolkoznunk közgazdászként és szociológusként. Amennyiben ezt nem tesszük meg a várt eredményünk elmaradhat, ugyanis éljünk bármennyire liberális társadalomban, a változás mindenhol – hacsak időlegesen is - anomias állapotokat hozhat.

Gerevich József a már említett művében ezt aszpirin paradoxonnak nevezi. Tétélezzük fel, hogy máról holnapra tudósok bebizonyítják, hogy az aszpirin tableta, amit nap mint nap használunk mérgező és kedvezőtlen élettani hatásai vannak. A kormány betiltja forgalmazását és a társadalom idővel elfelejti alkalmazásának kultúráját. Évtizedek múlva az orvostudomány felfedezi, hogy az aszpirin valójában csodaszer és mégsem okoz mérgezést. A kormányzat ismét legalizálja. Mit tesz ilyenkor a társadalom? Természetesen felháborodik és sokáig nem használ aszpirt. Miért van ez? Az oka az aszpirin fogyasztáskultúrájának elfeledése. A hosszú tilalom alatt kihálnak azok a generációk akiknek természetes volt a gyógyszer alkalmazása.

A fentieket érdemes összevetni az alkoholtilalom és a droglegalizáció esetével. Frederick Polak (2004) szerint az amerikai szesztilalom feloldása idején még sokan voltak, akik emlékeztek az alkohol fogyasztáskultúrájára, így a fogyasztásra történő „visszaállás” nem okozott nehézséget. A drogok esetében ez nem így van. Az európai kultúrában nincs gyökere a társadalmilag elfogadott drogfogyasztásának. Ezt ki kell alakítani és ez egy lassú

folyamat. A drogos szubkultúrák ugyan rendelkeznek kialakított fogyasztási rituálékkal, amiket át tudnak adni a nagyközönségnek, de ennek időtartama nem becsülhető.

Frederick Polak fontosnak tartja a dekriminalizáció és depenalizáció piactorzító hatását.³ Polak szerint e két intézkedés nem biztos, hogy jól működik, mivel fenntartja a feketepiac működését. Polak a két fogalom alkalmazása mentén három lehetséges szabályozási keretet ajánl:

1. *Orvosi felmérés:* Csak a függőket látják el kábítószerrel, a rekreációs célból fogyasztók továbbra is a feketepiacról szerzik be a drogot. A modellel két probléma is van. Egyrészt nem történik meg a dekriminalizáció, másrészt rengeteg pénzt emészt fel fenntartása.
2. *Szabályozott hozzáférés a felnőttek számára:* Itt a cél a személyes felelősség hangsúlyozása és a kínálati oldal elszámoltathatósága. A dohányzáshoz és az alkoholfogyasztáshoz hasonló szabályozást tart kívánatosnak. Így tilos a reklámozás és az árengedmények adása. Fontosnak tartja drogok különböző csoportba sorolását és a pontos információátadást a drogok hatásáról, hogy a legalizációt követő szükségszerű rossz eseteket követő médiafelhajtást megfelelő kritikai érzékkel tudja kezelni a társadalom.
3. *Korlátozott felelősség orvosi felírással kombinálva:* Itt a cél az, hogy bizonyos keretek között minden felnőtt hozzájusson az árucikkekhez. Ez a rendszer egy orvosi felírás alapuló regisztrációs rendszert feltételez, ami azért kell, hogy a közvetlen vásárlók ne hagyják továbbadni a kábítószereket a feketepiacra. A rendszer pozitívuma, hogy sok adat gyűjthető a fogyasztásról és így kutathatóvá válik a tudományterület. Negatívuma pedig a már említett regisztrációs rendszer költséges üzemeltetése.

Ebben a fejezetben összefoglaltam a droglegalizáció társadalomtörténetét és társadalmi hatásait. Erre azért volt szükség, mert a kábítószerek piacának elemzésekor fokozottan figyelembe kell venni a társadalom és ezen keresztül a politika véleményét a témáról, mégpedig azért, mert ezeknek piactorzító hatásuk van. A következőekben a jelenség a közgazdasági oldalát mutatom be.

³ Itt fontos megjegyezni a két fogalom különbözőségét. A dekriminalizáció a drogbirtoklás büntetőjogi következményeit törli el, míg a depenalizáció a drogbirtoklást mint büntényt fogja fel, de nem hajtja végre a büntetőtörvénykönyv idevágó paragrafusait.

A kábítószerpiacok közgazdaságtana

" There's a hole in our soul, that we fill with dope. And we're feeling fine."

Marilyn Manson: I don't like the drugs (but the drugs like me)

Dolgozatom ebben a fejezetében Jeffrey Miron (2001) [7] cikke alapján mutatom be a kábítószerpiacokat. Munkám „háromrétegű” lesz. Az első természetesen a Miron cikk, mely a dolgozat szerkezetét és axiómáit adja. Ezt különböző tanulmányok empirikus adataival fogom alátámasztani vagy cáfolni. A harmadik réteget pedig saját gondolataim alkotják, melyeket dolgozatom végén a záró gondolatok passzusban fogok elemezni.

Miron szerint a tiltott szerek piaca főleg a tiltás miatt okoz közpolitikai problémát. Összehasonlító elemzést végez legalizáció és tiltás között. Módszertanilag először pozitív, majd normatív elemzést hajt végre, a végén pedig alternatívákat nyújt.

Pozitív elemzés

Keresleti oldal:

Figyeljük meg elsőnek a tiltott anyagok piacának keresleti oldalát. Már az előző fejezetben említettük, hogy az 1930-as években elsősorban a keresletcsökkentés elvét alkalmazták a drogpolitikában. A politikaalkotók úgy gondolták, hogy a tiltás miatt a törvénytisztelő polgárok majd elkerülik a drogok használatát, a kevésbé törvénytisztelő polgártársak pedig a büntetéstől tartva távol maradnak a fogyasztástól.

Amennyiben ez a modell lefedné a valóságot, nem lenne kábítószerpiac. Csakhogy van piac és piac csak ott van, ahol van kereslet és kínálat is. Ennek az ellentmondásnak két oka van. Először is nem számol azzal, hogy a fiatalok a „tiltott gyümölcs” hatás miatt kipróbálnak mindent, amit nem szabad. Másrészt – és ez a nagyobb probléma – mindig van olyan ember, aki racionális mérlegelés után úgy dönt, hogy számára megéri a kockázatot a kábítószerek fogyasztása vagy termesztése.

Kínálati oldal:

Most fordítsuk figyelmünket a kínálati oldal felé. A tiltás egyszerre hat a termesztoők költség- és bevételi függvényére. Költségoldalon növeli az előállítás és a szállítás költségét, mivel az árut el kell rejteni a rendőrség elől. Ezek természetesen legalizálás után jelentősen csökkennek. Mivel a termelők alacsony MC-vel termelnek és a piacon nincsenek adók a feketepiacon magas a várható profit. Ez legalizálás után értelemszerűen „szabad prédává” válik. A folyamatos belépők addig nyomják le az árakat, amíg nem érvényesül a nullprofit tétel.

Stephen T. Easton – Mike Moffat írása alapján - ugyanezre a következtetésre jutott a kanadai drogpiacon vizsgálatakor [8]. Kanadában 0.5 gramm marihuána feketepiaci ára 8,6 kanadai dollár, előállítása pedig csupán 1,7. Ekkora ár és szabadpiaci körülmények között nem maradhat fenn sokáig. Easton ezt a 6,9 dolláros különbséget a „tiltás kockázati prémiumaként” értelmezi, ami abból adódik, hogy a termelők és a kereskedők – választásuk nem lévén - kénytelenek részt venni a feketepiaci kereskedelemben. (Bár tegyük hozzá ez nekik természetesen jó.) Szerinte ez az összeg csak a tiltás miatt tökécsül az árban. A marihuána legalizált piacon a hétköznapi jószágokhoz hasonlóan reagálna az árváltozásra.

A kép azonban nem teljes a keresletcsökkentő hatás tekintetében. Miron felhívja a figyelmet, hogy van helyettesítési hatás narkotikumok és az alkohol között.

Fontos összehasonlítani a drogpiacon árák és kibocsátott mennyiség tekintetében tiltás és legalizálás esetén. Ha alap mikroökonómiai modellekben gondolkozunk, akkor a prohibíció magas árakat és alacsony keresletet eredményez, míg az engedélyezés miatt a piacon megnő a kibocsátott mennyiség és az árak ennek következtében a tökéletes verseny modellje értelmében esni kezdenek. Ez a fő oka annak, hogy - többségében konzervatív - politikusok elítélendő dolognak tartják a droglegalizációt. Ez azonban csak elmélet! A valós piaci események nem mindig igazolják a papírfórmát.

A közgazdászok gyakran figyelmen kívül hagynak számos közgazdasági jelenséget, mikor intuitíve, modellek nélkül vizsgálják a problémát. A legfőbb probléma az, hogy a görbék elmozdulásának arányai nem tisztázottak. Ez függ a különböző anyagok árrugalmasságától, a fizetőképes kereslet viselkedésétől és a helyettesítési hatásoktól! Nem tisztázott továbbá, hogy a függők száma, vagy csak a kipróbálók száma növekszik-e, és az sem, hogy a megjelenő plusz fogyasztás jelen volt-e már korábban is a piacon és eddig csak a törvényi előírások miatt nem volt látható.

Ezeket az eseményeket legalább egy időleges legalizáció nélkül nem lehet kutatni. Az viszont biztos, hogy a tiltás kedvez a maffia bevételi eredményeinek, miáltal a drogpénz összekapcsolódik a prostitúcióval és a szerencsejátékokkal, ami szokatlan árukapcsolásokra ad lehetőséget.

Caulkins gondolatai a drogpiacon modellezéséről:

Jonathan P. Caulkins (2004) [9] *Illicit Drug Markets and Economic Irregularities* című elemzésében a modellezésen keresztül a probléma téves magyarázására hívja fel a figyelmet. Caulkins szerint a politikai vitában egyfajta téves „fizikai modellt” használnak az elemzők és természetesnek veszik, ha például a piacon lefoglálnak egy kiló kábítószer, akkor annyival kevesebb kerül a fogyasztók elé.

Csak hogy ez nem így van! A félreértések a drogpiacon használt haszonmaximalizáló eljárások nem ismeretéből fakad. Ilyen esetben rendszerint felhívítják a piacra kerülő kábítószer – erről majd később – és ugyanaz a mennyiség kerül a piacra csak gyengébb kivitelben. Ezzel pedig veszélybe sodorják a fogyasztókat akik – minőség-ellenőrzés híján - sose lehetnek biztosak abban, hogy mit visznek be a szervezetükbe.

Caulkins szerint már az alapvető mikroökonómiai modellek használata is nagy előrelépést jelent, habár a valóságot még ezek sem írják le tökéletesen. A szerző szerint a drogpiaconak négy sajátossága van, ami zavart okoz az elemzésben:

- Drogkereskedők magas kockázatot vállalnak
- Sokszintes elosztórendszer (termelők, importőrök, utcai árusok)
- Az addiktív drogokat használó vásárlók jövedelmük jelentős részét kábítószerre költik
- Az utcai terjesztők sokszor maguk is fogyasztók

Ezek a sajátos tulajdonságok jelentős piactorzító hatással vannak. A magas kockázat, mint már említettük jelentősen felszórja az árakat. A sokszintes ellátórendszer magyarázatot adhat a változó minőségre. A függés magyarázhatja, hogy bizonyos erős függést kiépítő drogok kereslete miért nem változik árnövekedés esetén. A terjesztők fogyasztói mivolta pedig érthetővé teszi, hogy sokan miért vállalnak jelentős kockázatot a terjesztés során.

Végezetül – még a közgazdaságilag művelt - politikusok is a kereslet- és kínálat csökkentésének politikáját egyszerű egyenesek tologatásaként képzelel el. A valóságban sokkal összetettebb problémáról van szó! Ezek a felületes elemzések egyrészt figyelmen kívül hagyják a piac imént említett sajátosságait, másrészt nem emelik be elemzési keretükbe az árrugalmasság és helyettesítő hatások elemzését.

Helyettesítő hatások a drogpiacon:

Az elméleti áttekintés után most vizsgáljuk meg, hogy mit mond a tapasztalat a drogpiacon átváltozásairól. A kereslet és kínálat változása egy sokváltozós probléma. E. Conway (2010) [10] a mefedron Egyesült Királyságbeli piaci pályafutását vizsgálva több érdekes megfigyelést is tett. Először is hatásmechanizmus alapján vizsgálja az átváltozásokat.

A mefedron közeli helyettesítője az extasy nevű drognak. Hatás szempontjából hasonló anyagokról van szó, így mikor 2008-ban 33 tonnányi sassafras olajat – az extasy előállításához szükséges egyik fő összetevőt - foglaltak le rendőrök Kambodzsában, az extasy árának hirtelen emelkedése miatt a brit fiatalok a mefedronra váltottak. Ezek alapján a két drog úgy viselkedett, mint bármely más legális piaci termék. A költségek növekedésének hatására a termelők árat emeltek, amire a fogyasztók a helyettesítő termékre való áttéréssel védekeztek.

Conway ennek a váltásnak az okát a fiatalok érzékenységeinek változásával magyarázza. A válság hatására ebben a korosztályban jelentősen megnőtt a munkanélküliség a szigetországban, így részükről az olcsóbb drogra való áttérés – tulajdonképpen költségminimalizálás - egy haszonmaximalizáló döntés volt.

Hasonló helyettesítő hatást fedezett fel Nick Smith (2010) [11] a metamfetamin és a – hasonló hatású, de lényegesen drágább - kokain között Új – Zélandon. A váltás okát Smith egy jogi procedúrában látta. A szigetországban egy törvénymódosítás miatt a pszeudoeffedrint – ami egy metamfetamin előállításához szükséges prekursor – olyan gyógyszer kategóriába sorolták, amelyben található anyagokat csak receptre lehetett kapni. Ennélfogva a metamfetamin előállításának ára megnőtt és relatív piaci ára a drágább kokainhoz képest csökkent. Sokan ezután a még mindig drágább, de minőségileg jobbnak tartott kokain fogyasztására álltak át.

A drogárakat ismerők számára ez a váltás kicsit erőltetettnek tűnhet, hiszen a kokain az egyik legdrágább drogok közé tartozik, míg a metamfetamin legjobb esetben is csak

„középkategóriás” drog. A helyettesítés megértéséhez azt is tudni kell, hogy a kokaint Új – Zélandon keresztül csempészik és így a helyi ára lényegesen alacsonyabb a világ többi részéhez képest.

A fenti két példából láthatjuk, hogy a prohibíció igazából nem érte el célját, csupán a fogyasztási szokások megváltozását eredményezte. Kérdés, hogy jó irányban-e? A mefedron és az extasy esetében egy hasonló hatású és veszélyű anyaggal történt a helyettesítés. A metamfetamin és a kokain esetében azonban csak a hatás a hasonló, a kokain jóval addiktívabb drog a metamfetaminnál. Az Új – zélandi kormány csupán annyit ért el, hogy a hétvégeként rendszeresen partidrogokat használó fiatalok jelentős táborát szoktatta rá egy veszélyesebb drogra.⁴ A helyettesítő hatás jelenségének közpolitikai problémájára a későbbiekben még visszatérek.

A tiltás hatása a minőségre:

Szabadpiaci körülmények között, ha a vásárolt áru minősége nem megfelelő, a fogyasztók több stratégiával is élhetnek. Nyilvánvaló stratégia az újravásárlás kerülése, de amennyiben a fogyasztók úgy érzik megkárosították őket, akár a fogyasztóvédelmi hatóságokhoz is fordulhatnak. A feketepiacon természetesen csak az első stratégia áll rendelkezésükre. Az drogok illegális mivolt miatt nincs olyan társadalmi intézmény amely minőségellenőri szerepeket tölthetne be, ami a kereskedők opportunistá viselkedéséből fakadóan biztos, hogy az áru minőségének csökkenéséhez vezet.

Ez a jelenség má a szesztilalom idején is lejátszódott. Akkor a pancsolt italok miatt gyakoriak voltak a mérgezések. Ma a drogpiacon számtalan gyakorlati módját ismerik a kábítószer felhígításának, utcai argóval élve „felütésének”. (A legelterjedtebb eljárásokat heroin esetén alkalmazzák, mikor koffeinnel, vagy porcukorral üt fel az anyagot, de a marihuána virágait egy időben színtelen cukros üdítőitalokkal spricelték le, hogy a megszáradó üdítő csillogása a gyantára hasonlítson és a kábítószer súlyát is növelje.)

⁴ Itt egy pillanatra kitérőt kell tennünk, hogy értelmezzük miben is van a veszély jellege. Partidrogokat rendszeres jelleggel hétvégeként nagy mennyiségben használnak a fogyasztók, míg kokaint – annak erős megkötő ereje miatt – általában ritkábban. A probléma itt az, hogy a drogfogyasztók a partidrog fogyasztási mintázatával fogják használni a kokaint és fizikai értelemben is függővé válnak.

A proibíció egyéb hatásai Miron alapján:

A korrupció a tiltás természetes velejárója. A proibíció kikényszeríti az állami alkalmazottak megvesztegethetőségét. Legális piacon a korrupció kevésbé jellemző, helyét a lobby intézménye veszi át.

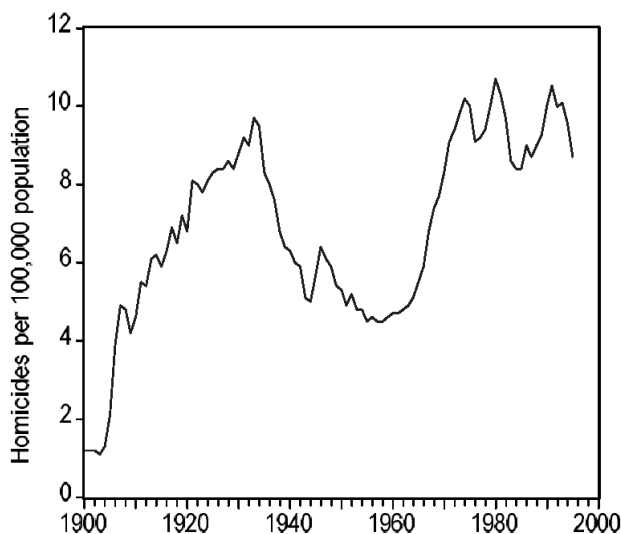
Mint már említettük, a tiltás jelentős mennyiségű adótól fosztja meg az államot, mivel azokat az árukat, amiket egy állam tilt, nem adóztathatja meg. Az így megmaradó extraprofit pedig a szervezett bűnözésnél marad.

A drogpolitika szorosan összefügg más szakpolitikákkal, elsősorban az egészségüggyel. A drogbetegyek kezelését az államnak kell állnia, ha legális a piac, ha nem. A különbség a járulékos betegségek kezelésének költségei között vannak. Sok országban injekciós tűt csak receptre lehet kapni, ami miatt az intravénás kábítószer fogyasztók arra vannak motiválva, hogy közösen használjanak fecskendőt. Emiatt ezekben az országokban magasabb a hepatitis és AIDS fertőzött drogbetegyek száma.

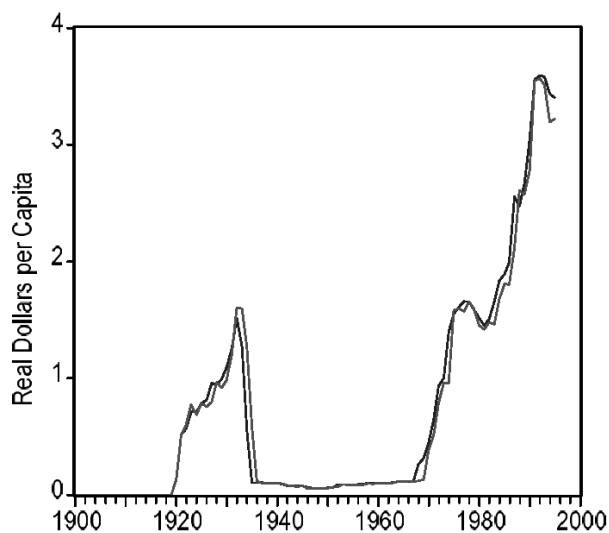
Továbbá a kábítószerrel összefüggő bűncselekmények felkutatása, bírósági eljárásban történő kivizsgálása és adott esetben a vádlott börtönben való eltartása tetemes költségeket ró ki azokra az államokra, ahol a végrehajtást komolyan veszik. Miron a tiltás éves költségét 20 és 30 millió dollár közé teszi az USA-ban és ebben csak a közvetlen fogyasztás költségei vannak benne.

David Friedman (2000) [12] - erőszak és proibíció kapcsolata:

David Friedman a tiltás aspektusait Miron (1999) ábráin keresztül vizsgálja. A jobboldalt látható ábrán az USA emberölési statisztikáit láthatjuk. Ha megfigyeljük, Amerikában az erőszak az alkoholtilalom és a War on Drugs politika meghirdetése után tetőzött. Ezt részben tulajdoníthatnánk annak is, hogy az USA fegyvertartási törvényei jelentősen megdobják az erőszakos bűncselekmények elterjedésének lehetőségét.

A következő ábra viszont sokkal jobban árnyalja a képet. Itt az Egyesült Államok büntetés-végrehajtási kiadásait láthatjuk az elmúlt száz év vonatkozásában. Az értékek ismét a már említett két korszakban tetőznek.

Friedman ebből arra a következtetésre jutott, hogy a prohibíció ténye növelte meg a két mutatót értékét. A tiltás idején ugyanis a szervezett bűnözés erőszakhoz folyamodott, hogy érvényesíteni tudja gazdasági céljait. Ennek következtében megnőtt halálozások száma és egyre több embert kellett börtönbe zárni illegális anyagok birtoklása miatt.

Friedman számításai szerint a két időszakban 25 – 75%-kal volt magasabb az emberölések száma, mint amennyi legalizáció esetén indokolt lett volna.

Normatív elemzés:

A normatív elemzésnél Miron azzal az alapfeltevéssel él, hogy a tiltás csökkenti a fogyasztást, de komoly externáliákat szül, amelyek hosszútávon több problémát okoznak, mint ami magából a drogfogyasztásból adódik. Vizsgálódása során tárgyalja a racionális- és irracionális drogfogyasztást és az ezekből következő gazdasági externáliákat.

Racionális fogyasztás:

A racionális fogyasztás fogalmát Gary Becker vezette be a közgazdaságtudományba. Becker az emberi viselkedést és szociális interakciókat modellezte közgazdasági eszközökkel.

Becker a drogfogyasztást mint haszonmaximalizáló döntést fogta fel, ami nem, vagy nemcsak a kábítószer kémiai hatása vált ki. Szerinte mikor valaki a droghasználat mellett dönt, előtte vizsgálja a fogyasztás határköltségeit és határbevételeit és az $MC < MR$ képlet szerint hozza meg végleges döntését.

Fontos megjegyezni, hogy az empirikus adatok nem minden esetben igazolták Becker hipotézisét. (Az erős fizikai függőséget okozó kábítószeres valószerűleg befolyásolták a fogyasztói magatartást.) Ebből arra a következtetésre juthatunk, hogy nem lehet egy kalap alá venni az összes drogot. A kémiai hatás mentén csoportokra oszthatók a kábítószeres közgazdasági viselkedésük szempontjából. Ez részben cáfolja Miron nullhipotézisét, viszont egyben egy fontos gondolatmenet kiindulópontja lehet:

1. Ha a droghasználat racionális, akkor az azt csökkentő politika költség és nem haszon!
2. A tiltás következményei így negatívak
3. Ha a fogyasztás nem racionális, akkor a fogyasztáscsökkentés egy szükségtelen költség, mert a fogyasztók egyéni mérlegelésük és döntésük után úgyis a fogyasztást fogják választani

Externáliák:

Miron a kormányzati beavatkozás gazdaságilag nem ellentételezett hatásainak elsősorban egészségügyi oldalát vizsgálja. A kábítószerhasználat ellenzői gyakran hozzák fel érvként, hogy a fogyasztás romboló hatásai miatt kialakuló egészségromlást az állam kénytelen az egészségügyi rendszeren keresztül kezelni, ami jelentősen megterheli az államkasszát. Ez igaz is meg nem is.

Ő a dohányzás példáján keresztül magyarázza a kialakuló hatásokat. Ha csökken a dohánytermékek fogyasztása megnő az élettartam, ami pedig növeli a nyugdíjkiadásokat. Amit a rendszer egyik kezével odaad, azt a másikkal visszaveszi. Ugyanerre a kettős természetre hívja fel a figyelmet Easton is, de más perspektívában. Ő bár elismeri az egészségügyi kiadások növekedését, tisztán látja, hogy a legalizáció kormányzati bevételeket is hoz.

Más nem várt hatás is jelentkezhet egészségkárosító termékek betiltásánál. DiNardo és Lemieux (1992), valamint Chalaupka és Laixuthai (1992) vizsgálták az alkohol és a marihuána közötti helyettesítő hatást és arra a tapasztalati következtetésre jutottak, hogy a két terméket fogyasztói közeli helyettesítőként használják. Ilyenkor merül fel a kérdés, hogy melyik egészségkárosító termék fogyasztása érdeke a társadalomnak? Társadalompolitikailag nyilván a kevésbé egészségtelen, de ez nem biztos hogy az alkohol.

Miron szintén externális hatásként értelmezi az irracionális fogyasztás jelenségét. Az irracionális fogyasztás elmélete abból indul ki, hogy a fogyasztók helytelenül kalkulálják ki szenvedélyük költségeit és határbevételük elmarad határköltségüktől. Miron szerint ez a veszély elsősorban a fiatalokat, naivakat és – az ő szóhasználatával élve – rövidlátókat érinti. Ez a gondolatmenet viszont egyértelműen kívánja az állami paternalizmust és a prohibíciót!

A tiltás jelen esetben viszont más módon is kihat a rövidlátókra. Mivel helytelenül mérik fel a kockázatot ők lesznek azok akik akár droghereskedőknek is állnak, hiszen a könnyű pénzszerzés lehetőségét intertemporálisan helytelenül vetik össze a tevékenység veszélyeivel.

A cikkben a szerző kifejti a drogfogyasztás társadalmi megítélését. Súlyos externáliaként említi, hogy a jelenséget a média elsősorban morális szempontból ítéli meg és „nem súlyozza racionálisan”.

Egy alternatíva, az adóztatás:

Legalizálás esetén a piacokat meg lehet adóztatni. Ezzel kapcsolatban azonban sok probléma felvetődhet. Nevezetesen milyen adózáselméleti alapokon nyugodjon a kábítószerekre kivetett adók fajtája? Miron elméleti háttérnek a szennyező fizet elvét ajánlja, amit Pigou-adónak nevezünk. A célunk, hogy a kereskedő hozzájáruljon ahhoz a kárhoz, amit a társadalomnak okoz azáltal, hogy tevékenységét végzi. A költségfüggvényéhez hozzáadódó adóval kénytelen optimalizálni tevékenységét, így a problémát interiorizálja. Saját jól felfogott érdekében fogja csökkenteni kibocsátását.

Az adó bevezetésekor figyelembe kell vennünk annak mértékét, ami nem lehet túl magas, hiszen akkor a termelők és a kereskedők visszatérnek a feketepiaci árusításhoz. Miron az adó mértékét a cigaretta árához viszonyítva 75 – 85%-ban határozza meg. Tárgyalja továbbá a droghasználók keresletrugalmasságának kérdését. Felveti, ha az rugalmatlan, akkor az árnövekedésből befolyó összegek extra állami bevételként fognak megjelenni, amit az állam a droghasználat káros hatásainak ellensúlyozására tud felhasználni.

Easton az adóztatást az adó nagyságának kérdésével indítja. Szerinte az adó mértékét a feketepiaci ár és ismeretében kell meghozni, mégpedig úgy, hogy a szabadpiaci végösszeg megegyezzen a feketepiaci árral. Ez három szempontból jó. Elsősorban dekriminalizálja a droghasználatot és a kereskedelmet, ami elsődleges célja a legalizációs politikának. Másodsorban jelentős jövedelmeket von el a maffiától. Számításai szerint 2 milliárd dolláros

bevételt jelent az államnak a legalizáció, ami a rendőri erőforrások átcsoportosítására felhasználható lenne. Harmadsorban pedig ugyanakkora bevételi lehetőségeket biztosít a termelők és kereskedők számára, mint tiltás esetén, de nincs szükség tevékenységük elrejtésére, ami tetemes költségtől szabadítja meg őket, valamint adó- és járulékfizetés után legális munkahelyként üzemelhetne a vállalkozás.

Az eddigiekben összefoglaltam a drogok piacáról megjelent főbb művek tartalmát. A fejezet végén pontról pontra szedve kiemelném a legfontosabbakat:

- Ha van kereslet kábítószerekre, akkor kínálat is lesz
- A drogpiacon modellezése túlzóan leegyszerűsítő
- A drogok közt helyettesítési hatások vannak
- A tiltás miatt nem szabályozható és nem adóztatható a piac
- A tiltás növeli a bűnözési rátákat és a HIV fertőzöttek számát

Záró gondolatok

„A szó az emberiség leghatásosabb kábítószere.”

Joseph Rudyard Kipling

Dolgozatomban eddig a kábítószeres legalizációjának társadalmi és közgazdasági hatásait mutattam be. Láthattuk, hogy a drogok kevés kivételtől eltekintve a hétköznapi, legális jószágokhoz hasonlóan viselkednek. Árváltozásuk többnyire a tiltás piactorzító hatásának tudható be. A továbbiakban olyan hiányosságokra szeretném felhívni a figyelmet, amelyek nélkül a drogok közgazdasági és közpolitikai vizsgálata teljesen felesleges, mégsem foglalkozunk velük eleget.

Ki kell jelentenünk, hogy a drogpolitika egy tankönyvi példába illő kormányzati kudarc. A politikusok a piac szabályozásánál olyan alapvető közgazdasági evidenciákat hagynak figyelmen kívül, amelyek negatív hatása túlmutat a drogok okozta össztársadalmi károkon. Véleményem szerint ennek elsődleges oka az, hogy sem a döntéshozók, sem a közgazdászok nem ismerik a kábítószeres fogyasztásnak kultúráját és normáit. Egy olyan piacról beszélnek, aminek külön szabályai vannak, amiket csak a „beavatottak” ismernek.

Ebből kifolyólag beszélnünk kell a kábítószeres hatásáról. Dolgozatomban absztraktjában azt írtam, hogy: „A tiltott áruk fogyasztásának dinamikája nem függ az áru hatásától, kémiai összetételétől, hanem főképp a tiltás immanens tartalmától.” Munkám során azonban rá kellett jönnöm, hogy ez így ilyen formában nem igaz.

A drogok hatását be kell vonnunk elemzésünkbe, de nem csak függőséget okozó tulajdonságuk miatt – mint azt sok közgazdász képzelet – hanem azért is, hogy helyettesítő tulajdonságukat elemezni tudjuk. Stimulánsokat ugyanis többnyire élénkítő hatású szerekkel lehet helyettesíteni, nyugtatókat pedig főképp más nyugtató hatású droggal. Azonban kellő empiria nélkül ezt sem jelenthetjük ki biztosan!

A drogok függőséget okozó tulajdonságát vizsgálva fel kell hívjam a figyelmet valamire, ami még Caulkins figyelmét is elkerülte! Nem minden drog rendelkezik komoly megkötő erővel! Ő ezt alap axiómának veszi modelljében és ezzel magyarázza sok diler tevékenységét. Én a kereskedelem tekintetében inkább pénzügyi ösztönzőket látok a könnyűdrogok esetén és a függőségi mintát csak nagy megkötő erejű drogoznál tartom szükségesnek alkalmazni.

A függőség kérdése viszont visszavezet minket a helyettesítő hatások elemzéséhez. A komoly függők nyilván rugalmatlan kereslettel rendelkeznek, míg a könnyűdrogot használók könnyebben váltanak áremelkedés esetén, mint azt a példák is láttuk. Ennek következtében tehát más technikát kell találnunk a könnyűdrogok és nehézdrogok piacának elemzésére.

Mit kell tehát tennie a tudománynak a probléma kezelése érdekében? Az első lépés a megértés. Sajnos ez az a pont, amit mindenki elfelejt. Megértés nélkül pedig fals következtetések és rossz, kormányzati kudarcokat eredményező válaszlépések születnek.

A témát vizsgálva arra a következtetésre jutottam, hogy a fogyasztás mennyiségét csak marginálisan tudjuk befolyásolni, így elsősorban a fogyasztott kábítószeresek közötti helyettesítési hatásokat kell vizsgálnunk és a társadalom számára kevésbé káros kábítószeresekre kell „átirányítanunk a figyelmüket”. Erre eddig csak véletlenül került sor a kábítószer-politika történetében, de véleményem szerint beható vizsgálatok és felkészült közgazdászok segítségével ezek a hatások mesterségesen is előállíthatóak.

Az olvasóban felmerülhet a kérdés, hogy szükség van-e erre? Mi változhat az eddigiekhez képest? Okozhatunk nagyobb kárt, mint amit az eddigi drogpolitikák? Természetesen minden változást kételkedve fogad a társadalom, de mi egy olyan jelenségről beszélünk, mikor a drogfogyasztást vizsgáljuk, amit a fiatalok jelentős része elfogad és élete részeként kezel. Számukra ez nem tabu és tiltás ide vagy oda, mindenféleképpen megszegik a törvényt. A törvényeket pedig a társadalomra kell szabni. Nem tagadom, hogy a drog rossz. Nem tagadom, hogy sok ember életét teszi tönkre. De azt sem szabad elfelejtenünk, hogy mi azáltal, hogy tiltjuk, nagyobb rosszat teszünk embertársainkkal.

Újra kell gondolnunk a problémát, de most már észérvekre hivatkozva és nem erkölcsi alapon. Nem szabad elfelejtenünk, nincs erkölcsileg beteg társadalom. Az étékek és normák relatívak. Relativitásukat pedig az adja, hogy mennyien érzik sajátjuknak. A társadalom változik. A vélekedések változnak. Vajon holnap mi lesz a norma?

Irodalomjegyzék

- [1] Dr. Bayer István (1996): *A kábítószer ellenőrzése*, Élet és Tudomány LI/26, 1996. június 28.
- [2] Gerevich József (2003): *Metszéspontok a globalizált drogpolitikában*, eVilág, 2003. június
- [3] Vajna Tamás (2002): *Holland drogtolerancia-történet*, HVG XXIV/50, 2002.december 14.
- [4] Interjú Nathan Edelmannel (2001): *Drogpolitika és ártalomcsökkentés*, Élet és Irodalom, XLV/46, 2001. november 15.
- [5] Frederick Polak (2004): *Drogszabályozás a legalizáció után*, URL:<http://drogriporter.hu/node/287> , 2004. december, Letöltés ideje: 2011. március 14.
- [6] Jeffrey A. Miron: *The economics of drug prohibition and drug legalization*, URL: http://findarticles.com/p/articles/mi_m2267/is_3_68/ai_80310014/ Letöltés ideje: 2011. március 14.
- [7] Mike Maffot: *Should Governments Legalize and Tax Marijuana?*, URL:<http://economics.about.com/od/incometaxestaxcuts/a/marijuana.htm> Letöltés ideje: 2011. március 18.
- [8] Jonathan P. Caulkins: *Illicit Drug Markets and Economic Irregularities*, URL: <http://www.heinz.cmu.edu/research/261full.pdf> Letöltés ideje: 2011. március 18.
- [9] Edmund Conway: *What economics teaches us about drugs*, URL: <http://blogs.telegraph.co.uk/finance/edmundconway/100004495/what-economics-teaches-us-about-drugs/> Letöltés ideje: 2011. március 14.
- [10] Nick Smith: *The economics of drugs*, URL: <http://www.stuff.co.nz/business/3203328/The-economics-of-drugs> Letöltés ideje: 2011. március 14.
- [11] David Friedman: *Drugs, Violence and Economics*, URL: http://www.daviddfriedman.com/Academic/drugs_and_violence/Drugs_and_violence.htm Letöltés ideje: 2011. március 18.